

Громов Є.В.

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ВИКОРИСТАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ)

Постановка проблеми. Технічна освіта значною мірою визначає довгостроковий економічний розвиток держави, виступає каталізатором розроблення та впровадження високих технологій, забезпечує науково-технологічний рівень всіх галузей економіки держави. Тому підтримка технічної освіти має бути одним із пріоритетів державної політики для утвердження України як високотехнологічної держави. Масовий перехід підприємств на нові технології ставить нові чіткі вимоги і до кваліфікації працівників і, особливо, до інженерно-технічних кадрів. В сучасних умовах від фахівців з технічних спеціальностей вимагається вміння сприймати й опрацьовувати різноманітну науково-технічну і соціально-економічну інформацію, володіти мистецтвом управління новими технологічними циклами, особливо в екстремальних ринкових ситуаціях. Конкуренція вже йде не тільки на внутрішньому ринку, і вони повинні бути готовими працювати на рівні міжнародних вимог.

Актуальність дослідження. Обмежений відносно рівня сучасних світових вимог розвиток технічної освіти і, як наслідок, втрата конкурентоспроможності продуктивних сил в недалекому майбутньому можуть стати визначальними чинниками зниження загальнокультурного рівня населення, процесів стагнації, кризових явищ в економіці нашої країни. За таких умов Україна навіть у перспективі не зможе сподіватись на зайняття достойного місця серед розвинутих країн світу. І що абсолютно драматично для майбутнього України, вона не буде привабливою для особисто обдарованого і суспільно-активного молодого покоління, вона буде

поступово втрачати інтелектуальну базу для формування національної еліти, кваліфікованої продуктивної сили.

Стан розв'язання проблеми в сучасних дослідженнях. Протягом останніх років вітчизняними науковцями були проведені змістовні дослідження з проблем вдосконалення професійної освіти в Україні (Алексюк А.М., Биков В.Ю., Василюк А.В., Гуревич Р.С., Десятов Т.М., Когут С.Я., Згуровський М.Т., Ковчина І.М., Ничкало Н.Г., Сисоєва С.О. Степко М.Ф.), в яких, серед інших, розглядались питання підвищення престижності професійної освіти в цілому, і технічної освіти зокрема.

Невирішені питання проблеми. Вивчення та аналіз матеріалів (виступів, рішень, ухвал, рекомендацій) різноманітних організаційно-наукових заходів (колегій, нарад, семінарів, засідань), що проводились останнім часом Міністерством освіти і науки України, а також доповідей та статей провідних українських фахівців на конференціях, семінарах, які були присвячені питанням як професійно-технічної, так і вищої технічної освіти, дають нам можливість констатувати факт зниження протягом останніх років популярності технічної освіти в Україні [2, с. 3], [7, с. 42], [3, с. 8], [4, с. 58].

Метою статті є обґрунтувати рекомендації щодо популяризації технічної освіти в Україні, зокрема з використанням прогресивних ідей польського досвіду.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні до елітних спеціальностей прийнято відносити гуманітарні юридичного, економічного, рекламного чи журналістського спрямування. На нашу думку, ми допускаємо суттєву помилку, плутаючи поняття «елітний» і «модний». Звісно, фах банківського працівника чи юриста вважається престижним, оскільки передбачає певну матеріальну забезпеченість в майбутньому за умови відповідного працевлаштування. Важко докоряти батькам, які, спрямовуючи свою дитину в цьому напрямку, бажають їй легшої долі і керуються у справі професійної орієнтації саме начебто гарантованою максимальною кількістю матеріальних благ і мінімальною кількістю затраченої фізичної праці. Ніж не

заперечуючи потрібність у цих фахівцях і, більше того, розуміючи складність отримання професійних навичок у цій царині, вважаємо, що все ж таки справедливо називати ці спеціальності «популярними», але ж ніяк не «елітними». Якщо оцінювати реальну картину на ринку праці в Україні, то з впевненістю можна зазначити, що переважаюча кількість гуманітаріїв в порівнянні з кількістю фахівців з технічних спеціальностей не йде на користь нашій державі тому, що вагомого і швидкого зростання потребує саме основа економічної системи – її промисловість [4, с. 55]. Це завдання на сучасному етапі має важливе не тільки економічне, але й політичне значення. Звісно безглуздо стверджувати, що велика кількість гуманітарієв шкідлива – значна кількість високоосвічених молодих людей не принесла шкоди ще жодній державі. Шкоду приносить саме зміщення акцентів і пріоритетів. Оскільки об'єктивно на даному етапі розвитку потрібна значна кількість працівників технічних галузей, то саме здобуття такої освіти повинно вважатись «елітним». Таке розуміння важливе й на державному і на побутовому рівні зі всіма наступними із цього розуміння наслідками і висновками.

Припустимо, що вище описане громадське розуміння існує (дуже важливо щоб і існувала політична воля та фінансова підтримка цього розуміння), тоді наступним кроком є визначення розумного балансу між кількістю інженерно-технічних працівників, які готуються вищими технічними навчальними закладами та кількістю кваліфікованих робітників, які виходять із закладів професійно-технічної освіти, згідно до існуючих потреб сучасної ринкової економіки.

В умовах «протверезіння» суспільства щодо повального здобуття вищої освіти та усвідомлення того, що вища освіта не є обов'язковою, постає завдання охоплення молодих людей професійно-технічною освітою, яка, до речі, не зупиняє їх на шляху подальшої освіти. Кожна людина має власне бачення шляхів для самореалізації, тому говорити, що в професійно-технічних навчальних закладах навчаються невдахи або нездібні люди, на наш погляд, абсолютно неправильно. Тому думка, що професійно-технічна

освіта – це окрема підгалузь, яку не можна ставити нижче чи вище інших, повинна бути чітко усвідомлена суспільством.

Проте наразі спостерігається стійка тенденція зменшення контингенту учнів професійно-технічних закладів, відповідно зменшуються видатки бюджету на фінансування розвитку професійно-технічної освіти. Аналіз показників обсягів підготовки робітничих кадрів у 2009 році показав, що у порівнянні з 2008 роком прийом учнів на навчання за державним замовленням зменшився на 20 тисяч осіб. Особливо це стосується прийому за напрямками: електронна техніка – на 20 відсотків, гірничовидобувна – на 13 відсотків, металургія на 38 відсотків [3, с. 7]. Зниження чисельності учнів профтехучилищ ставить на одне з перших місць питання професійної орієнтації молоді, спрямованої на проведення превентивних заходів, орієнтацію на потреби ринку праці та усвідомлених підходів до вибору професії.

Отже, щоб збільшити привабливість здобуття як вищої технічної, так і професійно-технічної освіти, потрібно розробити дієву систему профорієнтаційної роботи, спрямовану на професійне самовизначення і врівноваження структури попиту та пропозицій на ринку праці. Забезпечити інформування учнів загальноосвітніх шкіл щодо умов навчання, перспектив при отриманні інженерних спеціальностей та технічних робітничих професій, а також ефективну роботу щодо розміщення відповідних інформаційно-агітаційних матеріалів у теле-, радіопередачах, періодичній пресі [1, с. 3].

Якісна технічна освіта повинні забезпечити випускникові такий рівень кваліфікації та компетенції, який дасть йому можливість організувати професійну кар'єру, забезпечити доступність до навчання впродовж життя. Основними чинниками реалізації цього завдання повинні стати інвестиції та соціальне партнерство, що приведе до перегляду сфер відповідальності бізнесу, влади та суспільства у вирішенні національно значущого питання – якісної підготовки кадрів для потреб промисловості.

Зрозуміло, що важливе місце в справі підняття рівня престижу технічної освіти, формування громадської думки, визначення пріоритетів у випускників належить школі. Саме тут основною повинна стати профорієнтаційна робота як з учнями, так і з батьками, тому що відсутність системного підходу у розв'язанні цих проблем приводить [2, с. 4]:

- по-перше, до недостатньої мотивації у молоді до оволодіння технічними спеціальностями та професіями;
- по-друге, до низького рівня поінформованості випускників про стан і динаміку розвитку ринку праці та попит на конкретні професії;
- по-третє, до впливу вже згадуваної нами «престижності» та разових переваг при виборі професій без урахування реальних можливостей працевлаштування.

У 80-х роках минулого століття у Польщі центрами профорієнтації були районні і воєводські виховно-професійні консультації, в які входили спеціалісти різних профілів: психологи, соціологи, лікарі. У них за допомогою «листів опитування», «профорієнтаційних карток», «особистих справ учнів» фіксувалися дані вивчення учня за допомогою залучення до процесу спостереження багатьох вчителів, а також обліку результатів досліджень лікарів, психологів, робітників професійної консультації. На основі аналізу даної документації класна комісія виносила висновок про те, чи вірно зроблений учнем вибір професії і профілю навчального закладу для продовження освіти [5, с. 2]. Таким чином, молоді люди практично не мали голосу у процесі вибору професії і методів діагностики своїх професійних якостей.

Зміни, які відбулися в Польщі, як результат демократичних реформ після 1989 р., дали професійному консультуванню новий поштовх. Одним із ключових проблем для молодого покоління стало усвідомлення факту, що в ринковій економіці потрібно самому прийняти відповідальність за власне професійне майбутнє. Означало це на практиці необхідність планування професійної кар'єри і управління своєю долею. Держава не несе вже

відповідальності за індивідуальні долю особистості, а її роль зводиться до формування для особистості умов, що роблять можливим користування іншими формами професійного консультування і актуальною професійною інформацією.

Особливий упор був покладений на приготування шкільної молоді до активного формоутворення свого життя. Нова ідея професійного консультування у Польщі виражається в наступних задачах:

- особистість відповідальна за свою долю, повинна зважати на об'єктивні умови, в яких живе, може одночасно використовувати всі задатки і можливості для розвитку власної індивідуальності;

- важливою властивістю людини є її активність, особливо інтелектуальна, що виражається в самовизначенні, і робить можливим пристосування до частих змін, які відбуваються в економіці і суспільстві;

- рішення особистості повинні бути раціональні і правильні, повинні спиратися на знання самого себе, своїх сильних і слабких сторін;

- погляд особистості на тему власних переваг і вад суб'єктивний, не остаточний і потрібно його варіювати;

- під час ухвалення рішення належить більше, ніж донині, враховувати суспільні умови на ринку освіти і праці, зокрема, конкуренцію на ринку праці в претензіях на робоче місце або в професійній школі і тому подібне.

На відміну від України, в якій профорієнтацією і профконсультуванням опікується один державний орган (Служба зайнятості, підпорядкована Міністерству праці та соціальної політики України), в існуючій системі професійного консультування в Польщі є два елементи: професійне консультування для молоді, що знаходиться в компетенції Міністерства національної освіти, та професійне консультування для дорослих, безробітних і шукаючих роботу осіб, що знаходиться в компетенції Загальнодержавної установи праці, яка підпорядковується Міністерству праці і соціальної політики. Як і в Україні, професійне консультування у Польщі керується наступними принципами: доступності послуг,

добровільності, рівності в користуванні цими послугами, свободи вибору професії і місця надання роботи, безкоштовності цих послуг, конфіденційності і охорони особистих даних осіб.

В Польщі функціонує трирівнева організаційна структура установ з працевлаштування, що утворює Систему установ праці [5, с. 4]:

- перший рівень складає Загальнодержавну установу;
- другий рівень складає 49 воєводських установ праці;
- третій рівень складає 371 районних установ праці.

А в Україні у структуру Державного центра зайнятості входять більше установ: Кримський республіканський центр зайнятості, Обласні центри зайнятості (24), Районні центри зайнятості (491), Міські центри зайнятості (161) та Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості. Це, звісно, обумовлено більшою територією і властивостями адміністративно-територіального поділу України.

У Польщі, на відміну від України, у новій «Класифікації спеціальностей і професій» [8, с. 163] була введена нова професія - «консультант професії» (*doradca zawodowy*). З метою підвищення якості послуг консультантів, у Польщі ввели в дію: Післядипломні студії професійного консультування в Університеті в Лодзі, Післядипломні студії заводознавства в Католицькому Люблінському Університеті, а також багатоетапні, з участю закордонних фахівців, курси для професійних консультантів, які організовані Загальнодержавною установою праці. На жаль, в українському класифікаторі професій такої професії немає [6, с. 12], діяльністю профконсультанта займаються спеціалісти з кваліфікацією психолога.

Значним досягненням польських науковців було створення і впровадження в системі установ праці комп'ютерної програми «Консультант» (*Doradca*), що покликана допомагати праці професійних консультантів у системі урядів праці. В Україні також зрозуміли можливості нових інформаційних технологій і Державний центр зайнятості з 1998 року розробляє і впроваджує у дію Єдину інформаційно-аналітичну систему

(ЄІАС), яка є глобальною системою, що об'єднує всі центри зайнятості, розподіливши між ними функції за ієрархією, а також передбачає створення уніфікованої оперативної бази даних про попит на робітників, пропонування робочої сили та можливості професійного навчання в Україні, забезпечує можливість електронного взаємообміну з Пенсійним фондом, органами державної влади, субсидій, статистики, податкової адміністрації, соціальними партнерами тощо.

Окрім того, на відміну від України, у Польщі держава у ряді випадків компенсує витрати, понесені працедавцем у разі повної зайнятості направлено випускника (заробітна платня, премії, внески соціального страхування в наперед обумовленому розмірі, що не перевищує мінімального окладу) за період до 12 місяців. Також у Польщі ряд податків протягом року з моменту працевлаштування платить замість випускника держава (в рамках дотації для Фондації праці). Також звільняються від сплати ряду податків протягом року випускники, що відкрили свій бізнес.

Висновок. Оскільки об'єктивно на сучасному етапі розвитку Україні потрібна значна кількість працівників технічних галузей, надзвичайної актуальності набуває завдання підвищення популярності технічної освіти в цілому та професійно-технічної освіти зокрема, шляхом створення дієвої системи профорієнтаційної роботи, спрямованої на професійне самовизначення і врівноваження структури попиту та пропозицій на ринку праці. Основними результатами реалізації цього завдання мають стати інвестиції та соціальне партнерство, що приведе до перегляду сфер відповідальності бізнесу, влади та суспільства у вирішенні національно значущого питання – якісної підготовки кадрів для потреб промисловості як основи економічного зростання країни. Також має визначитись розумний баланс між кількістю інженерно-технічних працівників та кількістю кваліфікованих робітників згідно до існуючих потреб сучасної ринкової економіки.

Література:

1. Вакарчук І.О. Перспективні напрями розвитку професійно-технічної освіти України на 2009 рік: Виступ на Всеукраїнському семінарі-наradі (17 лютого 2009 року, м. Київ) // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua>)
2. Вакарчук І.О. Сучасні тенденції розвитку професійно-технічної освіти: пріоритети та завдання: Доповідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України (28 серпня 2008 року, м. Київ) // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua>)
3. Десятов Т. М. Стан та пріоритетні напрями діяльності професійно-технічної освіти на 2009 рік: Доповідь на Всеукраїнському семінарі-наradі (17-18 лютого 2009 року, м. Київ) // Освіта України. – №11, 10 лютого 2009 року. – С. 7-12.
4. Згуровський М. Основні завдання вищої освіти України щодо реалізації принципів Болонського процесу та забезпечення вимог сфери праці [Текст] / М. Згуровський // Вища школа : Науково-практичне видання. - 2004. - N5/6. - С. 54-61.
5. Осадча К. Досвід профорієнтації інших країн: Польща // Освітній портал «Профосвіта» (www.profosvita.org.ua), 23 жовтня 2007 р.
6. Про затвердження Державного класифікатора України: Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та стандартизації від 27.07.1995 № 257.
7. Степко М.Ф. Вища технічна освіта і наука України як фактори суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство [Текст]: виступ на Всеукр.наradі ректорів вищих техн.навч.закладів (м.Харків 17-18 бер.2004р.) /М.Степко // Вища школа. – 2004. – №5-6. – С.40-46.
8. Klasyfikacja zawodów i specjalności. MPiPS, GUS, Warszawa 1996, 497 s.

Анотація.

У статті розглядається сучасний стан профорієнтаційної роботи в Україні, а також обґрунтовуються рекомендації щодо популяризації вищої технічної та професійно-технічної освіти, зокрема з використанням прогресивних ідей польського досвіду.

Ключові слова: технічна освіта, професійна орієнтація, популяризація технічної освіти, польський досвід.

Аннотация

В статье рассматривается современное состояние профориентационной работы в Украине, а также обосновываются рекомендации относительно популяризации высшего технического и профессионально-технического образования, в частности, с использованием прогрессивных идей польского опыта.

Ключевые слова: техническое образование, профессиональная ориентация, популяризация технического образования, польский опыт.

Annotation

Current state of professional-orientation work in Ukraine as well as the groundings for popularization of higher technical education and vocational education, in particular with the use of progressive ideas of the Polish experience have been considered in the article.

Key-words: technical education, professional orientation, popularization of technical education, Polish experience.